

УСЛОВНО ОСЪЖДАНЕ И ПРЕДСРОЧНО ОСВОБОЖДАВАНЕ - СЪПОСТАВКА

Теодора Кирилова Попова, студент 4 курс, програма “Право”

I. Введение

Условното осъждане и предсрочното освобождаване са два от видовете освобождаване от изтърпяване на наложено наказание. Освобождаването от изтърпяване на наложено наказание позволява държавата да използва по - малко наказателна принуда при извършено престъпление. Чрез него се дава възможност държавата да осъществи своето право да изпълни вече наложено наказание. Освобождаване от изтърпяване на наложено наказание- пълно и частично, се осъществява при условия и ред, предвидени в закона.

Общите особености на освобождаването от наложено наказание, които са характерни и за условното осъждане и предсрочното освобождаване, са следните :

1. за да се приложат е необходимо да има едно наложено наказание, определено от съда с присъда;
2. освобождаването от изтърпяване на наложено наказание по своята същност се изразява в отказ на държавата да изпълни наложено наказание. Този отказ се осъществява с акт на съда или на Президента на Републиката/ при помилването/ . С акта се постановява, че едно вече наложено наказание няма да се изтърпява изцяло или отчасти. Освобождаването се осъществява с присъдата, с която се определя наказанието или с последващ акт на съда или на Президента. Освобождаването може да бъде пълно и частично. Освобождаването е **пълно**, когато наложеното наказание не се изпълнява изцяло и е **частично**- когато наказанието се изпълнява само отчасти. Условното осъждане се отнася към пълното освобождаване от изпълнение на наказанието, а предсрочното освобождаване към частично освобождаване на наложеното наказание. Освобождаването от изтърпяване на наложено наказание може да бъде **условно и безусловно**, в зависимост от това какви изисквания са отправени към дееца.

Когато се прилага условно осъждане или условно предсрочно освобождаване се поставят определени изисквания спрямо дееца, които са условие наказанието да не бъде изпълнено. В противен случай законът изисква той да изтърпи отложеното наказание. Във всички останали случаи освобождаването е безусловно, защото държавата не предявява никакви изисквания спрямо дееца и наказанието няма да бъде изтърпяно от него.

3. друга особеност е, че освобождаването може да бъде осъществено само от компетентен държавен орган, а именно от съда или от Президента на републиката чрез помилване.
4. освобождаването е уредено в закона само като възможност, която съдят или Президентът могат да използват без да са задължени да го правят. Изключение от това правило е нормата на чл.64, НК, която постановява задължителна замяна на наложеното наказание на непълнолетен с възпитателна мярка при наличието на определени предпоставки.

II. Дефиниция на понятията

1. Условно осъждане

То се характеризира с отсрочване и поставяне под условие изпълнението на едно вече наложено наказание. Чл.66, ал.1, НК дава възможност на съда при налагане на наказание лишаване от свобода до 3 години да отложи изпълнението на наказанието за срок от 3 до 5 години, ако лицето не е осъждано на лишаване от свобода за престъпление от общ характер и ако съдят намери, че за постигане целите на наказанието и преди всичко за поправянето на осъдения не е наложително да изтърпи наказанието. Определя се изпитателен срок и ако осъденият не извърши ново престъпление от общ характер през него, отложеното наказание не се изпълнява.

2. Предсрочно освобождаване

За разлика от условното осъждане предсрочното освобождаване се характеризира с изпълнение на наказанието, но наказанието се изтърпява отчасти. Чл.70, ал.1, НК предвижда, че "съдът може да постанови условно предсрочно освобождаване от изтърпяване на останалата част от наказанието лишаване от свобода по отношение на осъден, който с примерно поведение и честно отношение към труда е дал доказателства за своето поправяне и е изтърпял фактически не по- малко от половината от наложеното наказание."

III.Особености

1. Условно осъждане

Условното осъждане по чл.66 от НК води до ограничаване на наказателната репресия. То разкрива следните особености:

1. Деецът избягва само един от трите елемента на наказателноправните последици на престъплението- наложеното наказание. Деецът обаче търпи другите два: той първо понася наказателната отговорност, като с влязла сила присъда му се налага наказание, а след това се смята и за осъден като понася извън самото наказание вторичните ограничения и тежести, които произтичат от осъждането му.¹

2. Неизтърпяването на наказанието е по силата на конститутивен акт на съда. При освобождаване от изтърпяване на наложено наказание не се констатира вече настъпило прекратяване на определени наказателноправни последици на престъплението, а само се използва възможността за прекратяването им. Съдът предвид на това може, но не е длъжен да освободи осъдения деец от изтърпяване на наложеното наказание.

3. На трето място освобождаването не е безусловно. Освобождаването по чл.66, НК е под отлагателно условие. Във всички случаи обаче отлагателното условие не е за самото осъждане, окончателното осъждане не се отлага, за да бъде изпитан виновния дали действително го заслужава. Самото осъждане е безусловно, но се поставя отлагателно условие единствено за изтърпяване на наложеното с присъдата наказание. Поради тези причини условното осъждане представлява отлагане изтърпяването на наложено наказание, за да бъде изпитан осъденият дали действително го заслужава. Отлагателното условие може да настъпи само през определен период от време- изпитателен срок, и е оформено като неизпълнение на установени в закона изпитания. Ако осъденият не осъществи наложените му условия по време на изпитателния срок той ще търпи отложеното наказание- задължително или по преценка на съда в съответствие с чл.68-69а, НК.

4. На четвърто място за разлика от предсрочното освобождаване не е нужно осъденият да е изтърпял ефективно някаква част от наложеното му наказание

5.Условното осъждане се осъществява след влизането на присъдата в сила. С оглед на това преуреждането на неговия наказателноправен режим, дори с по- благоприятни за осъдения норми, няма да попадне в обхвата на чл.2, ал.2, НК и не може да има по силата на нея обратен действие. Ретроактивно преуреждане на условното осъждане все пак е възможно, но само ако новият закон съдържа за целта изрична заключителна разпоредба в такъв смисъл. Наличието на такава норма позволява условното осъждане да бъде преуредено ретроактивно и във вреда на осъдения деец, като се има предвид, че то не се отнася нито до престъплението, нито до наказанието и няма да се стигне нито до нарушаване на принципа на законоустановеност на престъплението, нито до нарушаване на този за законоустановеност на наказанието.²

2.Предсрочно освобождаване

1.По подобие на условното осъждане по чл.66, НК и за разлика от хипотезите на прекратяване на всички наказателноправни последици от престъплението при предсрочното освобождаване деецът не избягва само един от трите елемента на наказателноправните последици на престъплението- наложеното наказание. Деецът обаче търпи другите два: той най- напред понася наказателната отговорност, като с влязла сила присъда му се налага наказание, а след това се смята за осъден, понасяйки извън самото наказание вторичните ограничения и тежести, произтичащи от осъждането му.³

2. Както условното осъждане, така и предсрочното освобождаване се отнася до наказанието лишаване от свобода.

¹ виж Антон Гиргинов, Здравко Трайков, "Коментар на Наказателния кодекс", Обща част, том II, Софи- Р, 2000г., стр.437

² виж Антон Гиргинов, Здравко Трайков, "Коментар на Наказателния кодекс", Обща част, том II, Софи- Р, 2000г., стр.438

³ виж Антон Гиргинов, Здравко Трайков, "Коментар на Наказателния кодекс", Обща част, том II, Софи- Р, 2000г., стр.480

3. Подобно на условното осъждане и предсрочното освобождаване се осъществява с конститутивен акт на съда. И тук, следователно, отпадането на наложеното наказание не настъпва по право.

4. Отново подобно на условното осъждане и предсрочното освобождаване се осъществява след влизането на присъдата в сила.

5. За разлика от условното осъждане предсрочното освобождаване се предполага от ефективно изтърпяване на определена част от наложеното наказание.

IV. Предпоставки

1. Условно осъждане

За да се постанови необходимо е наличието на три предпоставки. За разлика от предсрочното освобождаване при условното осъждане предпоставките не са диференцирани съобразно вида наказание, а са общи за всички видове наказания, по отношение, на които е допустимо условното осъждане:

1. Първата предпоставка е по отношение на вида и размера на наложеното наказание.

Условно осъждане е приложимо само когато е наложено наказание лишаване от свобода за срок до три години. Условно осъждане се прилага само по отношение на вече определено наказание, индивидуализирано по общите правила, и едва след това се решава въпроса за неговото евентуално отлагане.

2. Втората предпоставка за приложение на условно осъждане е свързана със съдебното минало на дееца. Тя изисква той да не е осъждан на лишаване от свобода за престъпление от общ характер преди своето настоящо осъждане. Тази предпоставка ще бъде изпълнена, ако деецът изобщо не е бил осъждан на лишаване от свобода за престъпление от общ характер, или макар и осъждан на лишаване от свобода за такова престъпление, е бил реабилитиран по това си осъждане. Без значение е дали реабилитацията е пълна или непълна, защото чл.66, НК не съдържа изрично изискване за това. Няма да представлява пречка за условно осъждане на дееца и ако предходното осъждане на лишаване от свобода за престъпление от общ характер е обхванато от закон за амнистия⁴. Предходно осъждане за престъпление от частен характер също не е пречка за приложението на чл.66, НК. Няма също така пречка за условно осъждане на онзи деец, който е бил осъден не на лишаване от свобода, а на по-леко наказание.

3. Третата и последна предпоставка е свързана визира бъдещи промени и е свързана с личността на дееца. Тя се заключава в прогнозата, че целите на наказанието по чл.36, НК могат да бъдат постигнати и без ефективното му изтърпяване. Условното осъждане преди всичко трябва да позволява поправянето на самия осъден. Настоящата му личностна характеристика трябва да бъде такава, че осъдителната присъда и наказателноправните последици на условното осъждане да се оказват сами по себе с достатъчни за неговата лична превенция. Но като се има предвид характера на извършеното престъпление, условното осъждане трябва да позволява и постигането, в някаква степен, на целите включени в генералната превенция.

2. Предсрочно освобождаване

Предсрочното освобождаване има различен режим в зависимост от вида на наказанието и в зависимост от това дали на дееца се поставят условия, които той трябва да изпълни. Предсрочното освобождаване е винаги условно, когато на лишаване от свобода е осъдено пълнолетно лице. В останалите случаи то е безусловно. Разпоредбата на чл.70, НК предвижда възможност съдът да постанови условно предсрочно освобождаване от изтърпяване на останалата част от наказанието лишаване от свобода по отношение на осъден, който с примерно поведение и честно отношение към труда е доказал своето поправяне и е изтърпял поне половината от наложеното му наказание. Предпоставките за условно предсрочно освобождаване са няколко. Преди всичко условно предсрочно освобождаване се прилага само по отношение на наказанието лишаване от свобода за определен срок и то само за лица, които са пълнолетни към момента на освобождаване.⁵ На следващо място предпоставка за условно предсрочно освобождаване е осъденият да е изтърпял фактически не по-малко от половината от наложеното му наказание. Под "наложено" наказание по смисъла на чл.70, НК следва да се разбира наказанието, определено с присъдата. Фактическото изтърпяване обхваща пребиваването на осъдения в местата за изтърпяване на наказанието лишаване от свобода, признатото предварително задържане и времето прекарано в домашен отпусък.⁶ На фактическото

⁴ виж доц. Александър Стойнов, "Наказателно право", обща част, СИЕЛА, 1999г., стр.447

⁵ виж Наказателен кодекс, 2004, чл.70, ал.1 и чл.71, ал.2

⁶ виж Антон Гиргинов, Здравко Трайков, "Коментар на наказателния кодекс", Обща част, том II, Софи-Р, 2000г., стр.488

изтърпяване се противопоставя “юридическото изтърпяване”⁷, което не се взема предвид. То включва намаляване на срока поради положен труд или поради помилване. Законът има предвид размера на наказанието такъв, какъвто е постановен с присъдата. Освен фактическо изтърпяване на поне половината от наложеното наказание лишаване от свобода има и друга предпоставка за предсрочно освобождаване- със своето примерно поведение и честно отношение към труда осъденият да е дал доказателства за своето поправяне. За наличието на тази предпоставка е достатъчно осъденият да е започнал да се поправя, но не е нужно негово поправяне да е приключило. Във всички случаи обаче е необходимо да се приеме, че по подобие на условното осъждане и тук целите на наказанието са постижими и без по-нататъшното негово ефективно изтърпяване. Ако обаче осъденият е нетрудоспособен, то неговото поправяне се доказва само чрез показаното примерно поведение- главно недопускане нарушения на установения ред.

На следващо място предсрочно освобождаване се прилага и по отношение на лица, осъдени за престъпление, представляващо опасен рецидив, ако е изтърпан фактически не по-малко от две трети от наложеното наказание и неизтърпаната част от наказанието не е повече от три години. Накрая законът изисква осъденият да не е бил вече освобождаван предсрочно, освен ако е бил реабилитиран за престъплението, по отношение, на което е било приложено предсрочното освобождаване. Следователно повторно предсрочно освобождаване е недопустимо.

V. Изпитателни срокове

1. Условно осъждане

При условното осъждане съществуват и неблагоприятни последици. Те траят до изтичането на определен период от време наречен изпитателен срок. По своя размер този срок се индивидуализира от съда, постановил условното осъждане. Поначало изпитателния срок за пълнолетните извършители на престъпление е от 3 до 5 години. За непълнолетни НК предвижда този срок да е от една до три години. Тази норма обвързва срока с момента на извършване на престъплението, защото дори и осъждането да е станало след навършване на пълнолетие, съдът трябва да определи съкратеният изпитателен срок. Веднъж определен, изпитателният срок е окончателен. Той не може да бъде променен от никого, независимо от поведението на осъдения.

2. Предсрочно освобождаване

Както при условното осъждане, така и тук освобождаването не е окончателно безусловно. И тук неблагоприятните последици траят до изтичането на определен срок- изпитателен. За разлика от изпитателния срок при условното осъждане, изпитателният срок при предсрочното освобождаване не се индивидуализира. Той е точно определен. Неговият размер е равен на неизтърпаната част от наказанието лишаване от свобода, но който не може да бъде по-малък от шест месеца, за което време съдът може да постанови пробация. Тъй като неизтърпаната част от наказанието е равна на неговия остатък, тя се изчислява вече след намаляване срока на наказанието поради работа или помилване.

VI. Условия, които осъдения трябва да спазва

1. Условно осъждане

По време когато изпитателния срок тече осъденият има две основни задължения: **особено**, възложено му изрично от чл.66, ал.4 като на условно осъден- да работи или учи, и **общо**, отнасящо се до всички- да не върши престъпления. Когато отложено наказание лишаване от свобода е не по-малко от шест месеца, съдът може да постанови пробация през изпитателния срок. Най-същественото условие, което осъденият трябва да спазва е да не извърши ново престъпление от общ характер. И обратно, в случай, че извърши ново престъпление от общ характер, за което му бъде наложено наказание лишаване от свобода, поначало се предвижда той да изтърпи и отложеното наказание.

Задължението на осъдения да работи трябва да се разбира в най-общ смисъл. Като алтернатива на това задължение законът предвижда осъденият да учи. То ще бъде изпълнено, когато осъденият участва в учебен процес от какъвто и да е вид.

Ако съществуват основателни причини, поради които осъденият не работи или учи, то негативните за него последици от това положение отпадат. Те се проявяват само когато той откаже да работи ли учи без основателни причини.

2. Предсрочно освобождаване

⁷ виж Антон Гиргинов, Здравко Трайков, Коментар на наказателния кодекс, Обща част, том II, Софи- Р, 2000г., стр.481 и стр.482

За разлика от условното осъждане при предсрочното освобождаване по време на изпитателния срок осъденият има само едно задължение, което е валидно за всички останали- да не върши престъпления. След изтичане на този срок освобождаването става окончателно. Тук, за разлика от разпоредбите на условното осъждане, законодателят не указва изрично изискване новото престъпление да е от общ характер.

VII. Наказателноправни последици от неизпълнение на условията

1. Условно осъждане

Ако осъденият по реда на чл.66, НК през изпитателния срок не изпълни предписаните му условия, ще понесе неблагоприятните наказателноправни последици предвидени в закона, а именно- изтърпяване отчасти или изцяло наложеното наказание лишаване от свобода. Съдът не може да отложи за втори път неговото изпълнение, а още по-малко да освободи осъденият от това наказание. Тук няма значение кога съдът ще наложи това наказание- преди или след изтичане на изпитателния срок. След като съдът определи първоначален режим за изтърпяване на отложеното наказание, условно осъденият деец го търпи отделно и преди това, което му е наложено за новото престъпление.

Когато условно осъденият извърши в изпитателния срок ново престъпление от общ характер, режимът е различен в зависимост от това, дали деецът е бил пълнолетен при извършване на първото престъпление и дали новото престъпление е умишлено или непредпазливо. Неизпълнението на това условие се преценява към момента на извършване на новото престъпление. Поради това и съдебната практика приема, че деецът не е изпълнил това условие и когато се касае до продължавано или продължено престъпление, щом тяхното изпълнение е започнало в изпитателния срок, макар и да са завършили след неговото изтичане.⁸

Ако пълнолетно лице извърши през изпитателния срок ново умишлено престъпление от общ характер, за което му бъде наложено наказание лишаване от свобода, то задължително следва да изтърпи и отложеното наказание. Тази разпоредба се прилага само при наличието и на двете предпоставки, отнасящи се до вида на новото престъпление и наложеното с втората присъда наказание. Поради тази причина отложеното наказание ще се изтърпи и когато предходното осъждане е за престъпление от частен характер.⁹

Ако пълнолетно лице извърши през изпитателния срок ново непредпазливо престъпление от общ характер и за него му бъде наложено наказание лишаване от свобода, по преценка на съда, който налага новото наказание, отложеното може да не бъде изтърпяно изцяло или отчасти. В съдебната практика се приема, че разпоредбата на чл.68, ал.2, НК визира само новото престъпление и че няма значение каква е формата на вината на престъплението, наказанието, за което е било отложено.¹⁰ Съдът, обаче, трябва да се ръководи от критериите на чл.66, ал.1, НК.

Ако лице, условно осъдено за престъпление, извършено от него като непълнолетен, през време на изпитателния срок извърши ново умишлено престъпление от общ характер, за което му се налага наказание лишаване от свобода, то тогава съдът може да прецени дали да го освободи отчасти или изцяло от изтърпяването на отложеното наказание.

Ако условно осъденият не изпълнява определената му пробация по реда на чл.67, ал.3, НК без основателна причина, съдът постановява да изтърпи изцяло или отчасти отложеното наказание лишаване от свобода.

Извън тези случаи, изчерпателно посочени в закона, отложеното наказание не се изтърпява.

2. Предсрочно освобождаване

Законът предвижда, че освободеният предсрочно изтърпява отделно и неизтърпяната част от наказанието, ако в изпитателния срок извърши ново умишлено престъпление, за което се предвижда лишаване от свобода или неизпълнява постановената пробация. Ако в този срок предсрочно освободеният извърши непредпазливо престъпление, съдът може да постанови отложеното наказание да не бъде изтърпяно или да бъде изтърпяно отчасти. В тази разпоредба, обаче за разлика от условното осъждане, законодателят не определя дали новото престъпление трябва да е от общ характер или не.

В случай, че извършеното в изпитателния срок престъпление е умишлено и за него законът предвижда наказание лишаване от свобода, неизтърпяната част от наказанието

⁸ виж доц. Александър Стойнов, Наказателно право, обща част, СИЕЛА, 1999г., стр.449

⁹ виж доц. Александър Стойнов, Наказателно право, обща част, СИЕЛА, 1999г., стр.450

¹⁰ виж доц. Александър Стойнов, Наказателно право, обща част, СИЕЛА, 1999г., стр.450

задължително се изтърпява отделно от наложеното му ново наказание. В тези случаи правилата за определяне на наказание при съвкупност вече не се прилагат.¹¹

Ако в този срок предсрочно освободеният извърши непредпазливо престъпление, тогава съдът по свое усмотрение може да прецени дали да постанови отложеното наказание да не бъде изтърпяно или да бъде изтърпяно отчасти или изцяло.

В закона е разрешен и проблема с наказанията лишаване от права по чл.37, ал.1, т.6 и 7, НК когато такова наказание е било наложено заедно с наказанието лишаване от свобода. В съдебната практика се приема, че съдът, който решава въпроса за предсрочното условно освобождаване е длъжен да се произнесе и по тези наказания.¹²

Условното предсрочно освобождаване засяга и срока на наказанията лишаване от права. Това означава, че ще бъдат намалени, с колкото се намалява и лишаването от свобода. Съдът може въобще да освободи осъдения от изтърпяване на наложеното му наказание лишаване от права по чл.38, ал.1, т.6 и т.7.

Предсрочното освобождаване на лица, извършили престъпление като непълнолетни, е решено различно в зависимост от това дали осъденият е навършил пълнолетие към момента, в който се постановява освобождаването.

Когато към този момент деецът продължава да бъде непълнолетен, освобождаването е окончателно и безусловно. Предпоставките то да бъде постановено са осъденият на лишаване от свобода да се е поправил и да е изтърпял фактически не по-малко от една трета от наложеното му наказание.

В случай, че осъденият е навършил пълнолетие към момента на постановяване на предсрочното освобождаване, то се прилага при същите предпоставки- фактическо изтърпяване най-малко на една трета от наложеното наказание лишаване от свобода и при положение, че деецът се е поправил.

Но действието на предсрочното освобождаване след навършване на пълнолетие е подложено на същия режим като за пълнолетни. Това означава, че то е условно, със същите изпитателни срокове, а при извършено ново престъпление в изпитателния срок ще се прилага разпоредбата на чл.70, НК.

VIII. Полагане на възпитателни грижи

1. Условно осъждане

При условното осъждане законодателят е отчетел, че условноосъденият остава на свобода без каквито и да било други ограничения. Ето защо чл.67, НК предвижда и полагане на възпитателни грижи през изпитателния срок.

Когато се отлага изпълнението на наказание по отношение на непълнолетен, съдът уведомява съответната местна комисия, която задължително организира полагането на възпитателни грижи. (чл.67, ал.4, НК)

В случаите когато става въпрос за пълнолетни се предвижда само възможност за полагане на възпитателни грижи по преценка на съда. Те могат да бъдат възложени на съответната местна организация или трудов колектив с тяхно съгласие или на определено лице.(чл.67, ал.1 и ал.2, НК)

Общият контрол относно възпитателните грижи и поведението на условно осъдените се осъществява от районния съд по местоживееене.(чл.67, ал.5, НК).

2. Предсрочно освобождаване

При предсрочното освобождаване положителното поведение на предсрочно освободените се основава само на предположението, че те са се поправили. Чл.73, НК предвижда по отношение на тях да се полагат възпитателни грижи и те да бъдат поставени под надзора на специални органи, подобно на уредба при условното осъждане. Различното тук обаче е, че съдът няма възможност да прецени дали да наложи или не полагането на възпитателни грижи относно пълнолетните. По общо правило за пълнолетните надзорът и грижите се възлагат на съответната наблюдателна комисия, а за непълнолетните- на съответната местна комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни. (чл.73, ал.1, НК)

Общият контрол и ръководство относно възпитателните грижи и поведението на предсрочно освободените, както и при условно осъдените, се осъществява от районния съд по местоживееене.

IX. Заключение

¹¹ виж доц. Александър Стойнов, "Наказателно право", обща част, СИЕЛА, 1999г., стр.453

¹² виж доц. Александър Стойнов, "Наказателно право", обща част, СИЕЛА, 1999г., стр.453

В заключение мога да кажа, че освобождаването от изтърпяване на наложено наказание дава възможност едно вече наложено наказание да не се осъществи изцяло или отчасти. Основната разлика между условното осъждане и предсрочното освобождаване е, че при първото се касае за условно освобождаване от изтърпяване на наказание или т.нар. "отлагане изпълнението на наказание", а при предсрочното освобождаване става въпрос за последващо освобождаване от изтърпяване на наложено наказание.

Условното осъждане и предсрочното освобождаване са особено важни институти на съвременното наказателно право, свързани с основни принципи на наказателната политика. Това е така, защото в ред случаи при извършени инцидентно нетежки престъпления самият факт на обвинението и наказателния процес, на осъждане и налагане на определено наказание е от естество вече да окаже върху дееца, а и върху останалите граждани достатъчно интензивно репресивно и наказателно-поправително действие.

Литература:

Александър Стойнов, "Наказателно право", обща част, СИЕЛА, 1999г.

Антон Гиргинов, Здравко Трайков, "Коментар на наказателния кодекс", Обща част, том II, Софи-Р, 2000г.

Наказателен кодекс, 2004